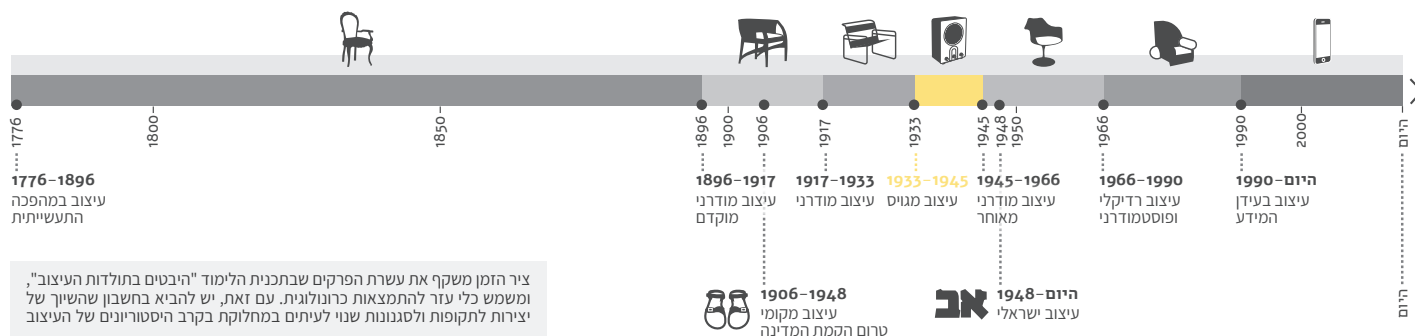

פיתוח חומרי הלימוד

פיתוח
משרד החינוך, מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, מגמת אמנויות העיצוב
מפמ"ר אמנויות העיצוב
גב' עינת קריצ'מן
גוף מבצע
רשת עמל
פיתוח וכתיבה
ריבד רובנר, יובל אברמי, שני שילה
ייעוץ ועריכה אקדמית
ד"ר דייוויד גוס
עריכה דידקטית ואינפוגרפיקה
גב' רינת סופר גרינפלד
עריכת תוכן
גב' שרית זיו
זכויות יוצרים
ד"ר מאשה גרובמן
עריכה גרפית
גב' אפרת יצחקוב, גב' דגנית סטניצקי, ציפי לנקין
ניהול וריכוז
גב' רעות מידד, רשת עמל

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשייך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

Lucio Venna, Fila pencils advertisement, poster, 1938. Photo: CC BY-NC-SA 2.5 IT

שם היצירה: כרזת פרסומת לעפרונות פילה	פרטים
שנה: 1938	
טכנולוגיות ייצור: ליתוגרפיה	
מעצב: לוצ'יו ונה Lucio Venna	
סגנון: סגנון פשיסטי, אר דקו	

שנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20 באיטליה הן שנות השלטון הפשיסטי, שהשפעתו ניכרה גם בעיצוב הגרפי. באיטליה לא היה העיצוב נתון לפיקוח מוסדי מטעם השלטון, ומעצבים שונים בחרו דרכים שונות כדי להחדיר את עקרונות המפלגה לעיצוביהם, למשל על ידי שימוש בסמלי המפלגה והמדינה (כגון סמל הפסקס הרומי - צרור זמורות קשור בסרט - שהיה סמל המפלגה הפשיסטית, או צבעי הדגל האיטלקי: אדום, לבן וירוק).

לוצ'יו ונה היה שם העט של האמן האיטלקי ג'וזפה לנדסמן. הוא נולד בוונציה, וב-1912 עבר לעיר פירנצה השוקקת יותר כדי להתחבר שם לעולם האמנות ולחוגים הפוטוריסטיים שהחלו לפרוח בה. בוונציה הוא פגש אמנים פוטוריסטיים שונים, בין השאר את אומברטו בוצ'וני ואת מייסד הפוטוריזם פיליפו תומאסו מאריני, והחל ליצור ציורים פוטוריסטיים ואף השתתף בסרט פוטוריסטי. בתחילת שנות ה-20 הוא זנח את אמנות הציור ואת סגנון הפוטוריזם לטובת התמקדות באמנות עיצוב הכרזה.

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

כרזה זו מורכבת ממספר אלמנטים פשוטים: בתחתיתה שם החברה באותיות צהובות בולטות בפונט סן-סריפי על הרקע הכחול האחיד של הכרזה. מתחתיו מופיע כיתוב באיטלקית: "העפרונות האיטלקיים האיכותיים". מלבד אלה מופיע בראש הכרזה טקסט נוסף בכתב יד: "אוטרקיה" – מונח שפירושו כלכלה שמספקת את כל צרכיה בעצמה, בלי להזדקק ליבוא, והיה יעד של ממשלות פשיסטיות רבות. במרכז הכרזה מופיע המרכיב העיקרי בה, שתופס את מרבית שטחה: קבוצת עפרונות צהובים, מאוגדים בסרט לבן, שדגלי איטליה מחוברים אליהם.

בכרזה ניכרת השפעתם של סגנונות עיצוב הכרזה שקדמו לתקופה זו, בעיקר אר דקו וזאכפלוקט (בשימוש באלמנט מרכזי שמציג בצורה ברורה את המוצר שהכרזה מנסה למכור וכן בטקסט בולט וברור). עם זאת, היא מדגימה היטב את סגנון עיצוב הכרזה בתקופה הפשיסטית באיטליה: השימוש הברור בדגל איטליה והטקסט הקורא לקנות מוצרים איטלקיים מגלמים את העקרונות הפשיסטיים של צריכה כאקט פטריוטי ואת עקרונות הכלכלה הפשיסטית. גם בעפרונות המאוגדים בסרט ניכר שימוש בסמל פשיסטי – הפסקס – לשם שיווק מוצר. המרת הפסקס המסורתי בקבוצת עפרונות אפשרית הודות להיעדר הפיקוח על העיצוב, שאפשר למעצבים לגלם את אותם סמלים בצורות שונות ומגוונות. משמעותה של המרה זו ברורה: קניית עפרונות איטלקיים היא מעשה פטריוטי.

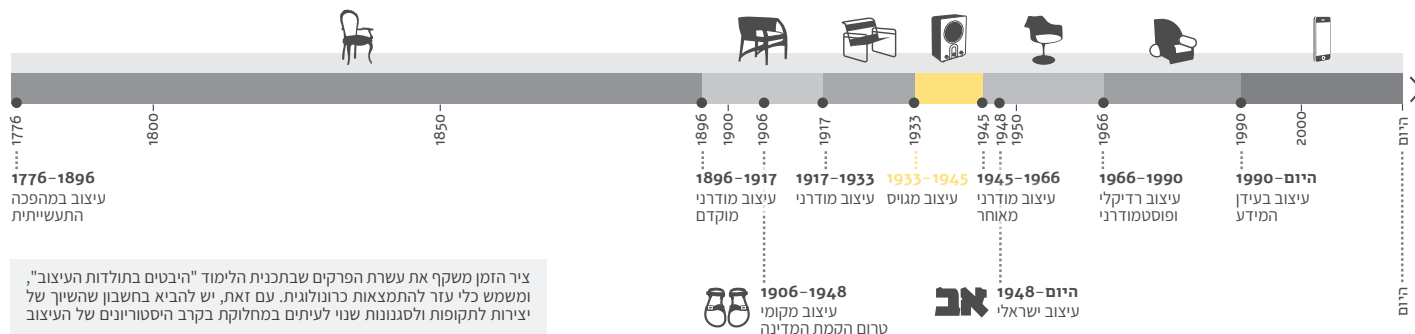
- כרזות נוספות בעיצובו של ונה:

<http://www.italianways.com/lucio-vennas-cinema-and-cars/>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 24.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Unknown designer, The headquarters of Mussolini's Italian Fascist Party, 1934.

Photo: Rare Historical Photos website <https://rarehistoricalphotos.com/headquarters-fascist-party-1934/>

היצירה:

מטה המפלגה הפשיסטית האיטלקית של מוסוליני ברומא

The headquarters of Mussolini's Italian Fascist Party

שם היצירה: מטה המפלגה הפשיסטית האיטלקית של מוסוליני ברומא
The headquarters of Mussolini's Italian Fascist Party

שנה: 1934

חומרים: אבן גיר, זכוכית, מתכת, יריעת בד

Unknown designer מעצב: לא ידוע

סגנון: נובצ'נטו (Novecento)

מראה החזית המחודשת של מטה המפלגה הפשיסטית היה ביטוי מושלם של סגנון נובצ'נטו שהתפתח בשנים אלו באיטליה בחסות המפלגה השלטת. סגנון נובצ'נטו שילב מוטיבים מודרניים עם אזכורים היסטוריים מתקופת האימפריה הרומית וכך הדגיש את התפיסה שמוסוליני הוא ממשיך דרכם של הקיסרים הגדולים ומשיב האימפריה הרומית לגדולתה.

בניגוד לסגנון הפוטוריסטי, שהתפתח גם הוא באותן שנים וכלל התלהבות מהקדמה ורצון להשתחרר מן העבר, הנובצ'נטו יצר קשר ישיר בין העבר להווה. בסגנון העיצוב נעשה שימוש בעולם הדימויים האדריכלי של התקופה הקלאסית והודגשו ערכים מודרניים, כמו שיפור העתיד בעזרת כישרון ונחישות. ערכים מודרניים אלה קושרו למוסוליני.

מטה המפלגה תוכנן מאבן גיר וטוף, חומרים שהיו בשימוש רב בימי האימפריה הרומית, והשימוש המחודש בהם ביטא את נצחיות המפלגה. ההבדל העיקרי בין הבנייה העתיקה למודרנית היה צורני והתבטא בקווים נקיים, מיעוט בעיטורים וגיאומטריה ישרה. השפה הצורנית נועדה ליצור תחושה של כבוד ויראה, והבחירה למקם את פניו המזוותות של מוסוליני במרכז החזית תורמת ליצירת התחושה הזו.

בשנת 1934 ערכה המפלגה הפשיסטית באיטליה משאל עם בנוגע לזהות נציגי המפלגה. לקראת המשאל כוסתה החזית הראשית של מטה המפלגה ברומא בכרזה גדולה שעליה נכתבה המילה SI, כן באיטלקית, ובמרכזה הופיעה דמותו של מוסוליני בסגנון המזכיר את הדיוקנאות של הקיסרים הרומיים.

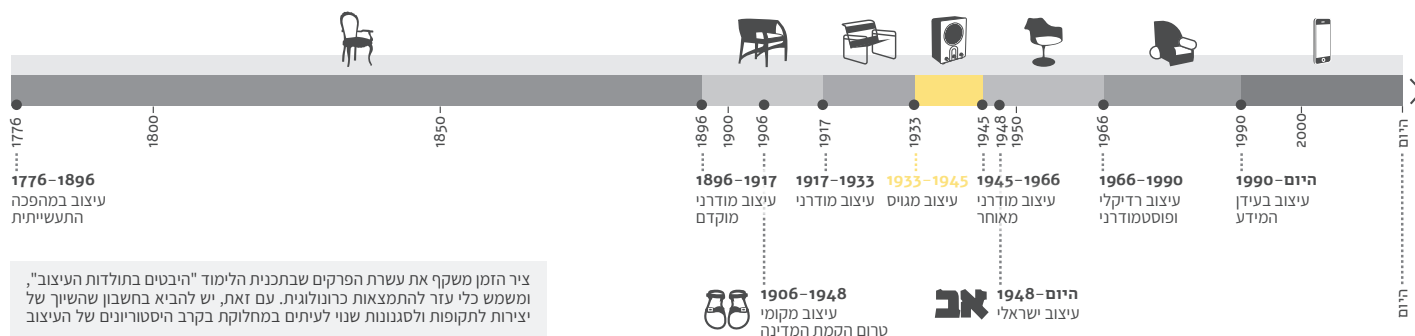
- <https://boingboing.net/2017/01/18/the-headquarters-of-mussolini.html>
- <https://digitalcommons.conncoll.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=hishp>
- <https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2016&context=edissertations>

הצעות להרחבת הקריאה

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב". ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשייך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

1906-1948
עיצוב מקומי
טרום הקמת המדינה

היום-1948
עיצוב ישראלי

Boris Iofan, USSR pavilion, International Exposition of Art and Technology in Modern Life, Paris, 1937. Photo: Wikimedia Commons, Public domain

היצירה:

הביתן הסובייטי בתערוכה הבינלאומית בפריז Soviet pavilion

שם היצירה: הביתן הסובייטי בתערוכה הבינלאומית בפריז Soviet pavilion

שנה: 1937

חומרים: בטון, אבן, זכוכית, עץ ומתכת

אדריכל: בוריס איופאן Boris Iofan

סגנון: קלסיציזם סוציאליסטי

פרטים

היריד העולמי שנערך בפריז ב-1937 התקיים בצל החשש ממסלול התנגשות אידיאולוגי בין מדינות אירופאיות, בעיקר ברית המועצות וגרמניה. בהתאם לכך הוצבו שני הביתנים של אומות אלה זה מול זה.

בוריס מיכאילוביץ איופאן נחשב לאחד האדריכלים הסובייטים הידועים שעבדו עם המפלגה הקומוניסטית בשנות ה-30 של המאה הקודמת. הוא נבחר לעצב את הביתן הסובייטי בתערוכה בזכות קשריו עם מנהיג המפלגה, סטלין. איופאן, בוגר לימודי אדריכלות באיטליה, הושפע רבות מהסגנון הניאו-קלאסי.

הביתן נשען על מערכת של עמודים גבוהים בסגנון המקדשים הרומיים, אך בעל מראה מודרני בזכות השימוש בקווים ובצורות גיאומטריות נקיות ובמערכת של תיבות הנערמות זו על זו וצומחות למעלה. מערכת של עמודים ותיבות גורמת למבנה להיראות כעולה לכיוון השמים ויוצרת תחושה דינמית.

בדומה לתכנון של ארמון הסובייטים, שמעולם לא נבנה, הפך המבנה לסמל רב-עוצמה לקדמה. בראש הבניין ניצב פסל של הפסלת ורה מוכינה (Vera Mukhina). גובהו היה 25 מטר, והוא הציג זוג פועלים בקולחוז מניפים מגל ופטיש. עיצוב

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

המבנה זכה להערכת אחד האדריכלים החשובים של אותם ימים, פרנק לויד רייט, שהתפעל מאוד מהביתן הסובייטי על "בסיסו הנמוך, המורחב והמתאים לפסל הריאליסטי הדרמטי שהוא נושא".

סטלין וממשלתו היו מעורבים רבות בעיצוב הבניין וראו בו כלי תרבותי להפצת האידיאולוגיה של המהפכה הקומוניסטית. בהתאם לכך הוצגו בביתן הישגי המהפכה ומידע על האישים המרכזיים בה, כולל חדר שהוקדש לפסל גדול ממדים של סטלין. עיצוב הביתן הסובייטי בתערוכה הבינלאומית נועד להיות שיקוף של ברית המועצות כמדינה בעלת חשיבות גלובלית וכמקור של רעיונות מרכזיים בעולם המודרני.

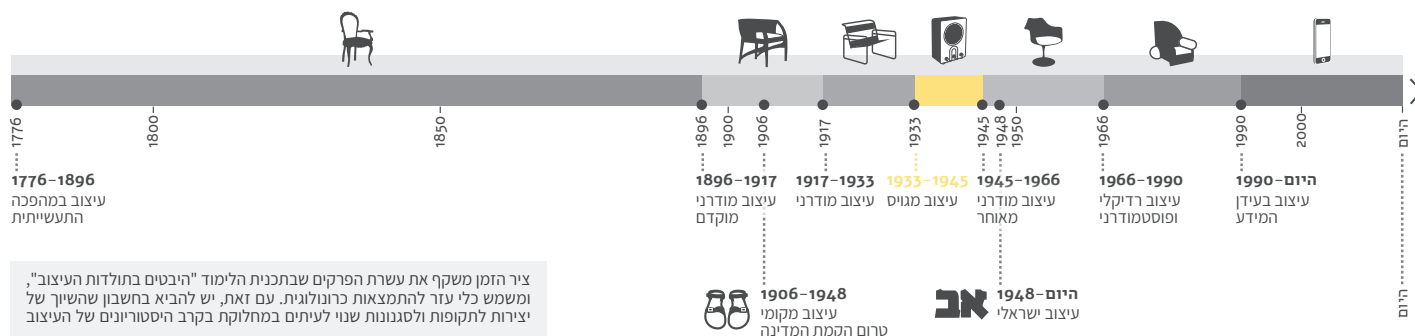
הביתן הסובייטי ניצב מול הביתן הנאצי, ועיצובם נתפס כעימות בין שתי אידיאולוגיות טוטליטריות מרכזיות. כל ביתן הציע בדרכו שלו מענה מורכב לאתגרים של תערוכה המוקדשת ל"אמנות והטכנולוגיה בחיים המודרניים", ו"העימות" בין הביתנים גילם באופן סמלי את תקוות הדמוקרטיה האירופאיות כי המלחמה עם היטלר תימנע אם יצליחו לגרום לענק הסובייטי לעצור אותו כחלק מהקרב האידיאולוגי.

- <http://kapitel-spb.ru/article/facing-hitlers-pavilion-the-uses-of-modernity-in-the-soviet-pavilion-at-the-1937-paris-international-exhibition/>
- <https://qr.urfu.ru/ojs/index.php/qr/article/view/289>
- <https://culturedarm.com/1937-paris-international-exposition/>
- <https://www.messynessychic.com/2016/09/21/when-paris-invited-both-the-nazis-and-the-soviets-to-its-1937-world-expo/>

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשינוי של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

1906-1948
עיצוב מקומי
טרום הקמת המדינה

היום-1948
עיצוב ישראלי

היצירה:

תחנת הרכבת התחתית מיקובסקיה במוסקבה, ברית המועצות

Mayakovskaya metro station

Alexey Dushkin, Mayakovskaya metro station, 1938. Photo: Wikimedia Commons, CC BY-2.0

שם היצירה: תחנת הרכבת התחתית מיקובסקיה במוסקבה, ברית המועצות Mayakovskaya metro station

שנה: 1938

חומרים: בטון מזוין, שיש, גרניט, מתכת, זכוכית ואבן

אדריכל: אלכסיי ניקולייביץ' דשקין Alexey Nikolayevich Dushkin

סגנון: ריאליזם סוציאליסטי, בארוק סטליניסטי

תחנת הרכבת מיקובסקיה נחשבת לפסגת יצירתו של האדריכל הסובייטי אלכסיי ניקולייביץ' דשקין. מערכת תחנות הרכבת התחתית שעיצב במוסקבה בסוף שנות השלושים של המאה הקודמת הייתה מופת של סגנון הבארוק הסטליניסטי, סגנון ששאב את השראתו מסגנונות עבר, אך בניגוד לבארוק המצועצע והמקושט מאוד היה הבארוק הסטליניסטי גרסה מודרנית ונקייה יחסית של השפע המזוהה עם הסגנון, כביטוי של עממיות הריאליזם הסוציאליסטי, בניגוד למודרניזם האוונגרד הנחשב אליטיסטי.

תחנת הרכבת תוכננה עם מערכת של עמודי תמיכה מקושטים, והיא עוצבה כביטוי מודרני של סגנון האר דקו. העמודים – המרכיב המרכזי בתכנון – צופו ביריעת מתכת בחלקם התחתון באופן שיצר תחושת ריחוף של תקרת התחנה ובמקביל שמר עליהם מפגיעות של משתמשי הרכבת. תחנת הרכבת תוכננה כחלק מהשלב השני של מערכת המטרו בעיר, והיא נחשבת לפלא הנדסי בזכות השימוש בשני טורי עמודים לתמיכה בתקרה במקום שלושת הטורים שהיו מקובלים עד אז.

התקרות והרצפות של התחנה חופו בארבעה סוגי אבן גרניט ושיש. התקרות בלב הכיפות עוטרו בפסיפסים המציגים סצנות מחיי המהפכה של הפועלים. העמודים תמכו במערכת של קמרונות חבית שבראשם כיפה ששימשה לפיזור התאורה בצורה דרמטית.

ככלל עוטרו תחנות הרכבת בנברשות גדולות ממדים, קשתות רחבות, עמודי תמיכה מקושטים ופסלים וציורים במסגרות זהב כבדות. השימוש בציטוטים היסטוריים נועד לקשר בין המהפכה הקומוניסטית והשיפור החברתי-תרבותי שהבטיחה ובין שרשרת של התפתחויות היסטוריות מערביות, וכך למצב אותה כחלק מתהליך הקדמה הנשען על הידע שנצבר בהיסטוריה המערבית. גם תחנת הרכבת במיקובסקיה כללה עבודות גילוף אבן מורכבות ושימוש בחומריות עשירה שמדגישה את העושר התרבותי שהביאה המהפכה.

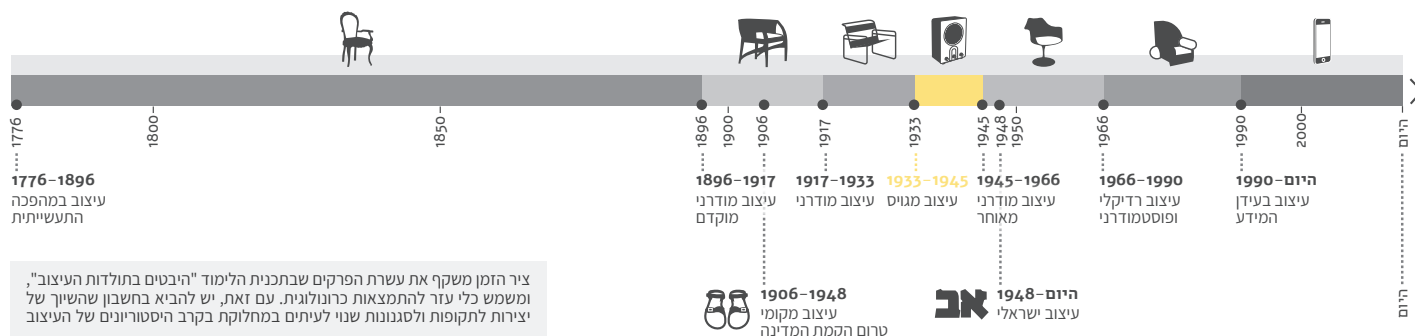
בתקופת מלחמת העולם השנייה שימשה התחנה כמקלט מפני הפצצות הגרמנים.

- <https://www.mos.ru/en/news/item/28604073/>
- <https://vagrantsoftheworld.com/moscow-metro-stations/>
- <http://etheses.whiterose.ac.uk/6749/1/424660.pdf>

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Leonid, "All of Germany Listens to the Führer with the People's Radio", poster, 1936. Photo: Bundesarchiv Koblenz (Plak003-022-025)

היצירה:

כל גרמניה שומעת את הפיהרר באמצעות רדיו העם

All of Germany Listens to the Führer with the People's Radio

שם היצירה: כל גרמניה שומעת את הפיהרר באמצעות רדיו העם
All of Germany Listens to the Führer with the People's Radio

שנה: 1936

טכנולוגיות ייצור: פוטומונטאז'

מעצב: ליאוניד Leonid

סגנון: עיצוב מגויס

עם עלייתו לשלטון ב-1933 החל המשטר הנאצי בהפצה נרחבת של האידיאולוגיה שלו כדי להבטיח את אהדת העם כלפיו. הדבר נעשה הן באמצעות הקמת משרד הרייך לתעמולה ולחינוך העם, שהבטיח כי כל התכנים שהופצו יותאמו לאידיאולוגיה הנאצית וכי יצירות שלא תואמות למטרות המשטר יצונזרו, והן באמצעות הפצת חידושים טכנולוגיים כגון מקלטי רדיו וטלוויזיה, שהיו זולים וזמינים לציבור הרחב וכך הגיעו למרבית משקי הבית ואפשרו להפיץ בקלות את מסרי המשטר ישירות לאזרחים. מקלטים אלה תוכננו לקלוט רק ערוצים גרמניים ואוסטריים, וכך לא הגיעו אל אזרחי הרייך ידיעות שהשלטון לא חפץ שישמעו.

כרזה זו נועדה לפרסום "רדיו העם" – מקלט הרדיו שעיצב ב-1933 וולטר מריה קרסטינג. הכרזה מונוכרומטית ומודפסת בכחול כהה על נייר, ומציגה קהל עצום של אנשים הנמתח עד האופק. במרכז הכרזה (ובמרכז הקהל) ניצב בצורה בולטת מקלט הרדיו, והקהל עומד בפניו לכיוונו. אף שדימוי המקלט מצולם, הוא אינו ריאליסטי – הוא מוגדל כך שהוא

גבוה בהרבה מגובהו של בן אדם, הרבה מעבר לגודלו הטבעי. זוהי דוגמה לשימוש בפוטומונטאז' לשם העברת מסר: מקלט הרדיו העצום מסמל את הגעת דבריו של היטלר, באמצעות הרדיו, לקהל רב המורכב מכל אזרחי הרייך הגרמני.

בראש הכרזה ובתחתיתה מופיע בשלוש שורות הכיתוב "כל גרמניה שומעת את הפיהרר באמצעות רדיו העם". הכיתוב מופיע בצבע הנייר על הרקע הכחול הכהה של הדימוי, ומעוצב באותיות בסגנון גותי המזכירות את הטיפוגרפיה הגותית שאפיינה את גרמניה בין המאה ה-12 למאה ה-17. השימוש בטיפוגרפיה זו הוא בגדר חזרה לסגנון של ימי הביניים בגרמניה, בניגוד למודרניזם ולטיפוגרפיה האוניברסלית שאפיינו את תחילת המאה ה-20 בגרמניה ונעשו נפוצים בעקבות השימוש שבית הספר באוהאוס עשה בסגנון זה בפרסומיו ובשפה החזותית שלו. חזרה זו להשראות מהעבר אפיינה את המשטרים הפשיסטיים (בדומה לפשיזם האיטלקי ששאב השראה מתקופת רומא העתיקה), והיא מתחברת לאידיאולוגיה הנאצית: ביטול כל ניסיון לאוניברסליות, לטובת הדגשת הייחוד של הגזע הארי ועליונותו.

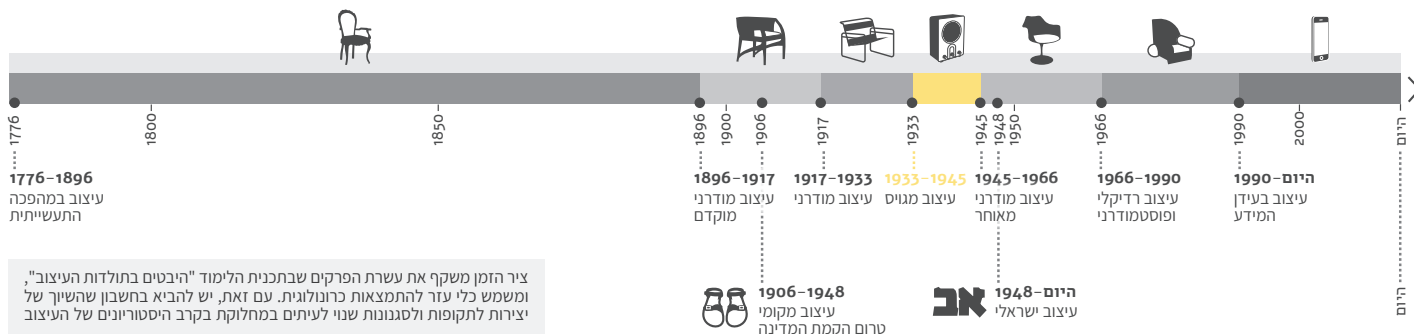
- סרטון וידיאו שמציג גרמנים שמאזינים ברדיו לנאום של היטלר:

<https://www.youtube.com/watch?v=JbpziVCXGO8>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 25.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשייך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

1906-1948
עיצוב מקומי
טרום הקמת המדינה

אב

היום-1948
עיצוב ישראלי

Albert Speer, German pavilion, International Exposition of Art and Technology in Modern Life, Paris, 1937. From: Album officiel. Exposition internationale des Arts et des techniques appliqués à la vie moderne, Paris 1937, "La Photolith". Photo: Wikimedia Commons, Public domain

היצירה:

הביתן הגרמני בתערוכה הבינלאומית בפריז

German pavilion, World's Fair, Paris

שם היצירה: הביתן הגרמני בתערוכה הבינלאומית בפריז German pavilion, World's Fair, Paris

שנה: 1937

חומרים: פלדה, גרניט, גומי, בטון, מתכת ועץ

אדריכל: אלברט שפר Albert Speer

סגנון: ניאו קלסיציזם גרמני

פרטים

היריד העולמי שנערך בפריז ב-1937 התקיים בצל החשש ממסלול התנגשות אידיאולוגי בין מדינות אירופאיות, בעיקר ברית המועצות וגרמניה, ובהתאם הוצבו שני הביתנים של אומות אלה זה אל מול זה.

הביתן הגרמני שתכנן אדריכל הבית של היטלר, אלברט שפר, היה בניין בעל מסה אנכית מרכזית שהתבססה על מערכת של עמודים מרובעים עם חריטות לאורכם, אשר הדגישו את שאיפתו של הביתן לגובה. הנוקשות והעוצמה של הבניין בלטו במיוחד בלילה בזכות מערכת תאורה שהתקינו הגרמנים. מערכת תאורה זו הדגישה את האנכיות של המבנה והפכה אותו למעין גוף תאורה המאיר עם סביבתו. ברווחים שנוצרו בין העמודים שיבץ שפר פסיפסי זהב שזהרו בתאורת הלילה של הביתן. בראש הביתן נישא הנשר הנאצי ואחז בטפריו בסמל צלב הקרס.

אף ששפר העדיף, בהתאם לתיאוריית "הערך שבהריסות" שלו, להשתמש באבן שמזוהה עם ההריסות ההיסטוריות, הורכב ביתן זה מ-3,000 טונות פלדה שחופתה במשטחי גרניט בווארי. בתוך הביתן הייתה הרצפה מצופה בגומי אדום כתזכורת לצבעי המפלגה.

תאור ופרטים על היוצר והיצירה

הביתן הגרמני נבנה אל מול הביתן הסובייטי כהעצמת היריבות בין הנאציזם לקומוניזם, ובין השניים נוצרה תחרות על הדומיננטיות באתר. על פי הסיפורים, שפר נחשף לתוכניות הביתן הסובייטי עוד לפני הקמתו ודאג לתכנן את הביתן הגרמני כמסה אנכית שמתנגדת למסה האופקית, הדינמית, של הביתן הסובייטי. בחירתו של שפר יצרה מצג של תוקפנות סובייטית אל מול היציבות הגרמנית המבוצרת.

שפר הבטיח שהביתן הגרמני יהיה גבוה יותר מהביתן של ברית המועצות, כך שפסל הנשר הגרמני יביט על פסל הפועלים העובדים בקולחוז, אבל מנהל היריד שכנע אותו להגביל את ההיקף המקורי של העיצוב שלו, למען ביתנים אחרים.

הדימוי המוביל בעיצוב של שפר שאב את השראתו מהמיתולוגיה הגרמנית המוקדמת. הביתן כולו היה מלא בצורות של צלב קרס – התייחסות יחידה, אם כי מופשטת, לאידיאולוגיה של המשטר.

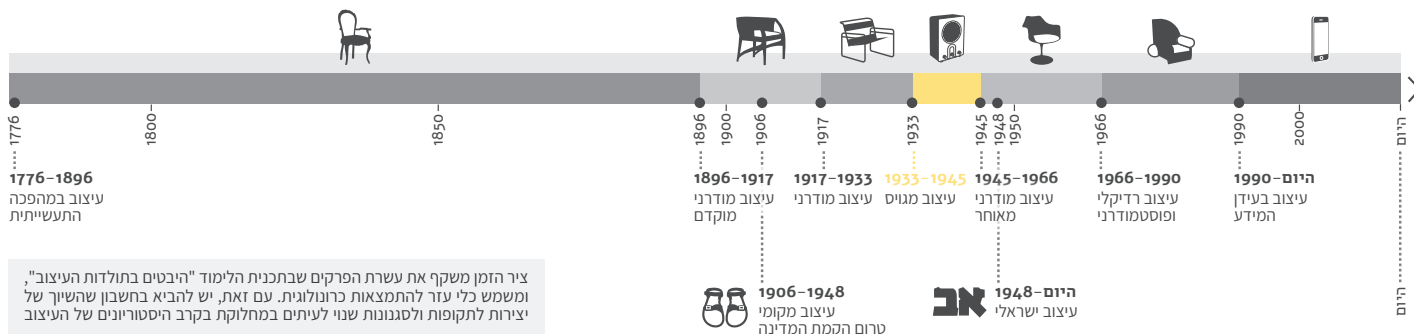
כל החומרים ששימשו לבניית הביתן, במשקל של עשרת אלפים טונות, הובאו מגרמניה. השימוש העיקרי היה בפלדה ובגומי, סמלי התעשייה המודרנית. במסגרת עבודת הבנייה של הביתן היו חברות צרפתיות אחראיות לבניית היסודות, ואת שאר העבודה עשו צוותים גרמניים שכללו כאלף איש ובישרו כביכול על הפלישה הגרמנית הממששת ובאה.

- <https://culturedarm.com/1937-paris-international-exposition/>
- <http://kapitel-spb.ru/article/facing-hitlers-pavilion-the-uses-of-modernity-in-the-soviet-pavilion-at-the-1937-paris-international-exhibition/>
- <https://www.messynessychic.com/2016/09/21/when-paris-invited-both-the-nazis-and-the-soviets-to-its-1937-world-expo/>
- https://www.academia.edu/941094/In_Hitlers_Salon_The_German_Pavilion_at_the_1937_Paris_Exposition_Internationale

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Ludwig Hohlwein, Depiction of the "pure Aryan" family, cover of the Nazi Party Office of Racial Politics calendar, 1938.

Photo: USHMM, fair use

היצירה:

עם חדש - שער ללוח שנה של המשרד לענייני גזע של המפלגה הנאצית

New People cover of the Nazi Party Office of Racial Politics calendar

שם היצירה: עם חדש - שער ללוח שנה של המשרד לענייני גזע של המפלגה הנאצית
New People cover of the Nazi Party Office of Racial Politics calendar

שנה: 1938

טכנולוגיות ייצור: צבע מים

מעצב: לודוויג הולוויין Ludwig Hohlwein

סגנון: ריאליזם הרואי

עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה ב-1933 חל שינוי חד בסגנון העיצוב הגרפי במדינה. בשונה מברית המועצות, שם היה למעצבים חופש יחסי והם יכלו לבחור כיצד ברצונם להחדיר את ערכי הקומוניזם לעיצוביהם וכיצד ליצור את השפה הגרפית של המהפכה, בגרמניה היטלר בעצמו התווה את השפה החזותית שאפיינה את הרייך השלישי.

היטלר התנגד לגישה המודרנית והמופשטת שרווחה באותה תקופה בעיצוב כחלק מרתיעתו מאוניברסליות ומשאיפתו להדגיש את ייחודו של הגזע הארי. הוא הקים את משרד הרייך לתעמולה וחינוך העם, שהיה אחראי בין השאר לצנזורה, ואישר רק יצירות שהתאימו לאידאולוגיה הנאצית. בנוסף, כחלק מדחיית המודרניזם הקומוניסטי והאוניברסלי עודד היטלר חזרה לגופנים גותיים. בדומה לפשיזם באיטליה, שם שאבו השראה מרומא העתיקה, הנאצים שאבו השראה מימי הביניים בגרמניה ועיצבו גרסאות חדשות לגופנים שרווחו אז, כגון פרקטור (Fraktur).

פרטים

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

יצירה זו שימשה כשער של לוח שנה שפרסם המשרד הגרמני לענייני גזע. בכרזה נראית משפחה ארית – גבר, אישה ותינוק – על רקע ים ושמים מעוננים. לצד הגבר נראה עיט מעופף – אחד מסמלי המפלגה הנאצית.

הגבר תופס את מרבית הכרזה, והוא יושב בפישוק רגליים ובחזה חשוף. גופו שרירי, שערו בהיר, והוא מתבונן לשמאל הכרזה, לעבר הכיתוב "עם חדש 1938", הכתוב באותיות אדומות ובכתב יד, בסגנון המזכיר טיפוגרפיה גותית. בין רגליו של הגבר יושבת האישה, שערה הבהיר מתבדר ברוח, ולגופה שמלה לבנה פשוטה התלויה מכתף אחת ומזכירה את סגנון הלבוש ביוון העתיקה. זרועה תומכת בתינוק שפניו פונות לעבר גופה.

הדמויות מצוירות בסגנון האופייני של הולוויין: ציור בצבע מים בעל קו פיסולי שהופך את הדמויות לכמעט גיאומטריות באמצעות חלוקה לקצעים ברורים (בשונה ממעברי צבע חלקים). הדמויות, ובעיקר דמות הגבר, מצוירות מעט מלמטה בצורה שמאדירה אותן. שלושת ראשי הדמויות נמצאים בקו ישר כמעט מושלם זה מעל זה, קרוב למרכז הציור, אך מבטיהם מעניקים לקומפוזיציה דינמיות: מבט הגבר פונה שמאלה ומפנה את תשומת לב הצופה לכיתוב, ומבט האישה פונה לכיוון הנגדי ומקביל לכנפיו הפרושות של העיט.

עבודה זה מדגימה את סגנון הריאליזם ההרואי שרווח בגרמניה הנאצית ואת עקרונות האידיאולוגיה הנאצית: לדמויות יש קו פיסולי שמאדיר אותן ומציג אותן כמשפחה ארית טהורה ומושלמת; הטיפוגרפיה בגופן גותי, בהתאם לדחיית המודרניזם מצד היטלר; והדימוי עצמו מדגיש את תפיסת הגזע הארי כגזע עליון.

- על השימוש בתעמולה בגרמניה הנאצית באתר האו"ם:

<http://www.un.org/en/holocaustremembrance/EM/pdf/State%20of%20Deception%20The%20Power%20of%20Nazi%20Propaganda.pdf>

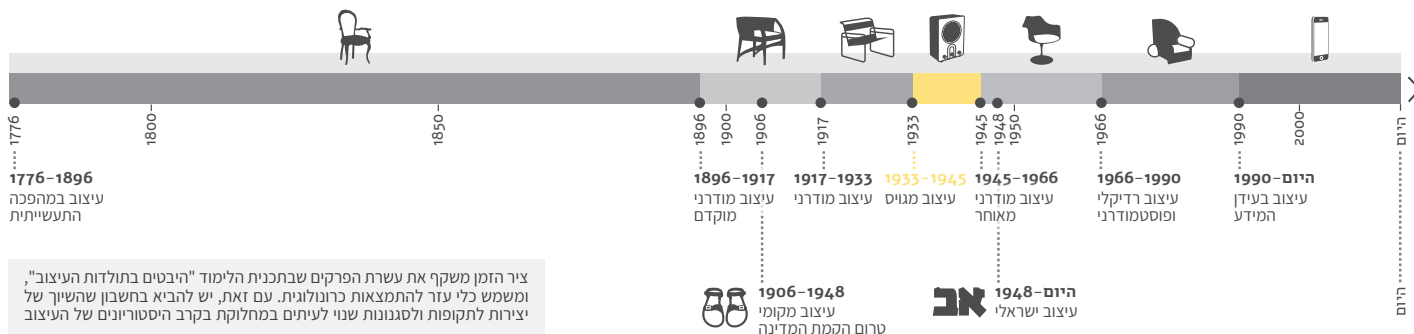
- אוסף כרזות של הולוויין:

<https://www.flickr.com/photos/jumborois/sets/72157606859815629/>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 25.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשייך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

1906-1948
עיצוב מקומי
טרום הקמת המדינה

היום-1948
עיצוב ישראלי

היצירה: משרדי הרייך החדש, ברלין, גרמניה

New Reich Chancellery, Berlin

Albert Speer, New Reich Chancellery, Berlin, 1939. Photo: W. Obigt, 1939, German Federal Archives, Wikimedia Commons, CC BY-3.0

שם היצירה: משרדי הרייך החדש, ברלין, גרמניה New Reich Chancellery, Berlin

שנה: 1939

חומרים: אבן, שיש, זכוכית, מתכת, בטון ועץ

אדריכל: אלברט שפר Albert Speer

סגנון: ניאו קלסיציזם גרמני

האדריכל הגרמני אלברט שפר מונה על ידי היטלר לתפקיד האדריכל האישי של הקנצלר ושימש גם כשר החימוש. שפר זכה בתפקיד הודות לשפה החזותית האדריכלית שיצר אשר שילבה בין המודרניות לקלסיציזם. שילוב דומה בין המודרני לקלאסי נעשה גם באיטליה – סגנון הנובצ'נטו שילב עיצוב מודרני עם ציטוטים מתקופת האימפריה הרומית – וכן בברית המועצות, שם שולב הסגנון המודרני עם ניאו קלסיציזם וזכה לשם קלסיציזם סוציאליסטי. החידוש הגדול בשפה האדריכלית הגרמנית היה בקנה המידה העצום של הפרויקטים. שפר העדיף אדריכלות מונומנטלית המקטינה את האדם ומדגישה את כוחה של המדינה ואינסופיותה. עקרונות אלו היו הבסיס התכנוני שממנו צמחו משרדי הרייך החדש שיצר שפר.

ההחלטה לבנות משרדים חדשים נבעה מתפיסתו של היטלר שמבנה הממשל הקיים, שבו ישב ממשלו של ביסמרק, מתאים לחברה שמייצרת תמרוקים ולא יכול להיות ייצוג של ממשל הרייך השלישי. לצורך העבודה קיבל שפר יד חופשית מבחינה תקציבית, אך נדרש להשלים את הבנייה בתוך פחות משנה.

בצמוד למבנה הממשל תוכנן גם הפיהררבונקר, שעתיד להיות המפקדה האחרונה של היטלר בימי המלחמה האחרונים ומקום התאבדותו אחרי כניסת הרוסים לברלין.

חזית מבנה המשרדים תוכננה עם קוויות אנכית מודגשת שמצד אחד מזהה את המבנה עם האדריכלות המודרנית אך מצד שני גורמת לגודלו לבלוט פחות במבט ראשון, וכך מופתעים ממנו המבקרים. המבנה מורם מן הרחוב בגרם מדרגות רחב, כחלק מטקס הכניסה וכביטוי פיזי של היכל השלטון המורם מהעם. הכניסה עצמה מתבצעת דרך עמודים שמדמים עמודי מקדש, אך בחתך מרובע ולא מעוגל. המתח בין המודרניות ובין העבר נמשך גם בפנים המבנה. הפנים נראה עשיר בזכות עבודת נגרות על הקירות והתקרות. אך לא מדובר בעיטורים מקושטים אלא בשימוש בקוויות אנכית ואופקית בתוך חללים רחבי ידיים. לדוגמה, החדרים והמסדרונות שהובילו לגלריית הקבלה של היטלר עוטרו במגוון עשיר של חומרים וצבעים ואורכם היה 220 מטר. משרדו של הקנצלר עצמו היה בגודל 400 מ"ר.

התוכנית למבנה הממשל החדש הייתה חלק מתוכנית כוללת שהתמקדה בהפיכת ברלין לבירת "גרמניה" – הישות הלאומית הגדולה על פי חזונו של היטלר. התוכנית הכוללת התמקדה ביצירה של שדרה באורך שבעה קילומטרים, שבכל אחד מקצותיה תוכננה תחנת רכבת גדולה. במרכז השדרה תוכנן האולם הגדול בהשראת אדריכלות הפנתיאון עם כיפת אבן שגובהה פי 16 מגובהה של כנסיית פיטר הקדוש בוותיקן. פרויקט זה, שנחשב לגולת הכותרת של שפר, לא נבנה מעולם.

• https://ww2db.com/facility/Reich_Chancellery/

• <https://www.saak.nl/battlefield%20tour/2008%20berlin/reichskanzlei/reichskanzlei%20en.htm>

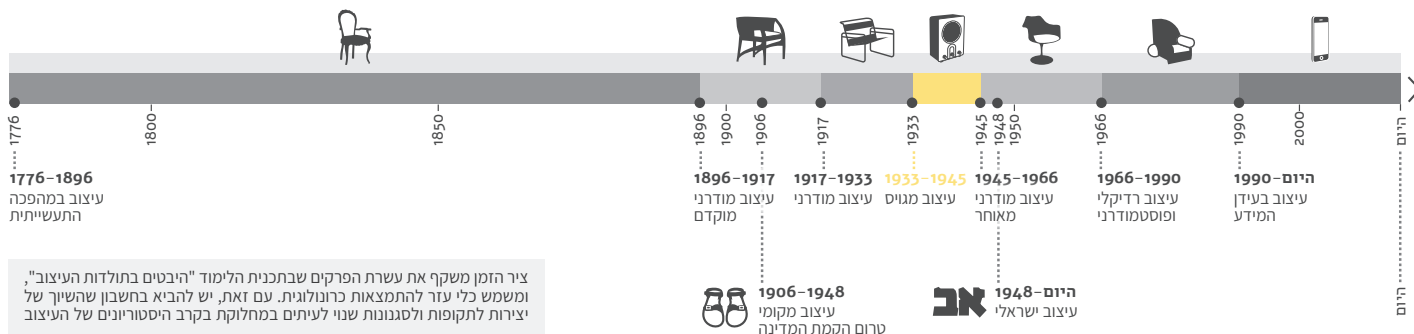
• <https://www.theguardian.com/cities/2016/apr/14/story-of-cities-hitler-germania-berlin-nazis>

הצעות להרחבת הקריאה

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Walter Maria Kersting, Volksempfänger VE301 ("people's receiver"), 1933. Photo: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0

שם היצירה: מקלט הרדיו לעם
Volksempfänger ("people's receiver")
שנה: 1933
חומרים: בקליט, נחושת, טקסטיל ורכיבים אלקטרוניים
מעצב: וולטר מריה קרסטינג
Walter Maria Kersting
סגנון: אסתטיקת המכונה

פרטים

מקלטי הרדיו הביתיים הם המצאה של המאה ה-20, והם נעשו עד מהרה פריט פופולרי שמזוהה עם תקשורת ההמונים. כוחם להפיץ מסרים להמונים לא נעלם מעיני משרד התעמולה של המפלגה הנאצית. מכיוון שמכשירי החשמל החדשים באותה תקופה היו יקרים מדי לרוב האזרחים הגרמנים בחר שר התעמולה גבלס במעצב וולטר מריה קרסטינג לתכנן מקלט רדיו "לעם". מקלט זה נועד להיות מכשיר פונקציונלי, קל לתפעול וזול לייצור שיקלוט רק תחנות רדיו גרמניות ואוסטריות. בהמשך שלטונה של המפלגה הנאצית הפכה ההאזנה לתחנות זרות לפשע שלווה בענישה.

מקלט הרדיו עוצב בסגנונות העדכניים של אותן שנים, האר דקו והסטריליין, שזוהו עם קדמה מודרנית טכנולוגית, אך עם מינימום עיטורים כדי לחסוך בעלויות הייצור. בהתאם לתפיסה המודרנית שהתבססה על עולם צורני גיאומטרי היה המקלט קופסת תהודה מלבנית עשויה בקליט שחור שבמרכז החזית שלה עיגול מצופה בד ששימש כרמקול. המפגש בין הקופסה לעיגול מודגש בגימור מעוגל מבקליט.

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

בשליש התחתון של המקלט יש שלושה כפתורים מעוגלים שנועדו להקל את השימוש בו, גם אם הוצב מעל ארון או מזנון. הכפתור המרכזי, שנמצא בתוך קשת מאורכת, משמש כחוגת התחנות, ולוח המחוונים נמצא בשיא הקשת. מעל לכפתור הכוונן נכתב שמו של הדגם בתבליט על הפלסטיק. שני הכפתורים הנוספים נועדו לכיוון הקול, והם קבועים בסימטריה משני צדי חוגת התחנות. חלקו התחתון של המקלט כולל משטח הגבהה נמוך יחסית.

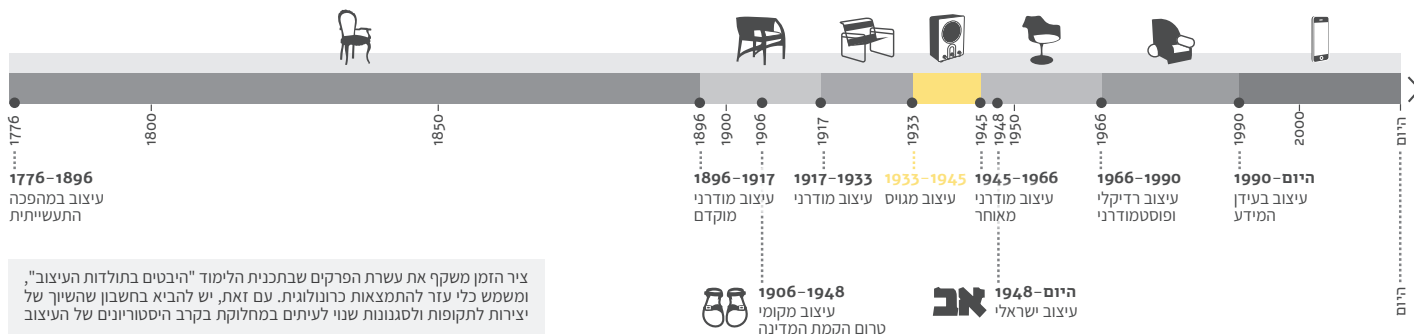
הכותרת שליוותה את השקת המקלט הייתה "משדרים לכל בית", והיא הוצגה כדרכו של כל גרמני להיחשף לנאומיו של הפיהרר. המקלט זכה להצלחה רבה ונמכר ביותר מתשעה מיליון פריטים עד פרוץ מלחמת העולם השנייה ב-1939.

- <https://www.bukowskis.com/en/auctions/608/205-axel-einar-hjorth-a-table-mora-nordiska-kompaniet-1930-ordered-by-the-1930-stockholm-exhibition>
- <https://www.stockholmmodern.se/interiors/summerhouse/a-e-hjorth-archive-9400195>
- <https://books.google.co.il/books?id=h1twDwAAQBAJ&pg=PA77&lpg=PA77&dq=Axel+Einar+Hjorth+-+Furniture+and+interior+design,+for+the+Stockholm+Exhibition,+for+Nordiska+Kompaniet,+1930&source=bl&ots=W4cXHxesOn&sig=ACfU3U3mYA5MLElx9pazPw-O4aunvjSF-A&hl=iw&sa=X&ved=2ahUKEwjE7ufncbgAhV666YKHTZYCIAQ6AEwDHoECAIQAQ#v=onepage&q=Axel%20Einar%20Hjorth%20-%20Furniture%20and%20interior%20design%2C%20for%20the%20Stockholm%20Exhibition%2C%20for%20Nordiska%20Kompaniet%2C%201930&f=false>

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשיוך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

1906-1948
עיצוב מקומי
טרום הקמת המדינה

היום-1948
עיצוב ישראלי

Rest on the riverside. Family with KdF car and portable tube receiver, c. 1938. Photo: German Federal Archives, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0

פרטים	שם היצירה: משפחה עם מכונית תוצרת KdF Family with KdF car
	שנה: 1938
	חומרים: פלדה, פח מכופף, מנוע וטקסטיל מרופד
	מעצב: KdF
	סגנון: מודרניזם - אסתטיקה תעשייתית

המפלגה הנאצית הקימה את KdF – (Kraft durch Freude חוזק מתוך הנאה) כארגון של פנאי לעובדי הגרמני, מתוך תפיסה שעובד מרוצה יירתם ביתר קלות למשימות המדיניות. התפיסה של חוזק מתוך הנאה הייתה לאפשר לכלל העם את הנאות הפנאי המזוהות עם המעמד הבינוני, במקביל לעידוד התיירות במדינה.

כחלק מתפקידו פיתח הארגון את הרכב של העם, שלאחר מכן יזוהה כחיפושית של פולקסווגן (Volkswagen פירוש "הרכב של העם"). הפיתוח נעשה ביוזמתו של היטלר, שראה בכלי הרכב הנגיש להמונים אמצעי בעל חשיבות רבה שיאפשר לעם ליהנות מתוכנית הכבישים החדשה שפיתח ולנפוש ברחבי המדינה.

הרעיון למכונית התבסס בין השאר על הצלחתו של הנרי פורד ומודל הטי שלו. תעשיית הרכב בגרמניה ייצרה באותן שנים רק רכבי מותרות, והיטלר שאף ליצור דגם שבדומה למודל טי, יהיה בהישג ידם של אזרחים רבים ככל האפשר. לצורך העיצוב נשכר פרדיננד פורשה.

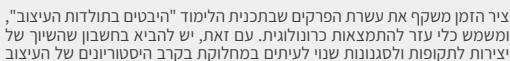
מהירות המכונית הייתה כמאה קמ"ש, בהתאם למצבם של כבישי גרמניה באותן שנים. היטלר הורה לעצב רכב בסיסי וחסכוני בדלק שיוכל להסיע במהירות שני מבוגרים ושלושה ילדים. המנוע נדרש להיות חזק מספיק לנסיעה ממושכת בכבישים המהירים החדשים של גרמניה, וחלקי הרכב תוכננו כך שיהיה אפשר להחליפם במהירות ובזול. המראה החיצוני של המכונית שאב את השראתו מסגנון הסטרימליין שהתפתח באותן שנים בארצות הברית וזוהה עם עוצמה, מהירות וקדמה. עדות לתכנון היעיל של המכונית ניתן למצוא גם בתהליך ההרכבה עצמו: גוף הרכב נטבל בצבע, ובזמן שהצבע התייבש הותקנו פרטי הפנים. פנים הרכב כלל משטחי מתכת צבועים, מושבים קדמיים מתכווננים, מושב אחורי מתקפל, חלונות אחוריים אופציונליים, חלונות קדמיים עם צירים וחימום דרך סעפות הפליטה שהשתמשו בחום המנוע.

• <https://www.revolvy.com/page/Volkswagen-Beetle>

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

שם היצירה: לורד קיצ'נר רוצה אותך Lord Kitchener Wants You

טכנולוגיות ייצור: צבע מים, ליתוגרפיה

מעצב: אלפרד ליט Alfred Leete

סגנון: עיצוב מגויס

האיור מציג את פניו של קיצ'נר, חובש כובע צבאי, מביט נכחו ומצביע ישירות לעבר הצופה. מבטו חמור סבר ועל פניו שפם עבות ומחודד. מעל ראשו של קיצ'נר מופיעה באותיות אדומות גדולות וסן-סריפיות הפנייה "בריטים", ומתחתיו

מופיע בשחור הכיתוב "רוצה אותך". מתחת לכיתוב זה מופיעות השורות "הצטרף לצבא מדינתך!" ו"ינצור האל את המלך", כולן באותיות גדולות.

הדימוי זכה להצלחה, ובתגובה לביקוש הציע השבועון למכירה גם גרסאות שלו בגודל גלויה, והוועדה הפרלמנטרית לגיוס השיגה אישור להדפיס אותו גם ככרזה לתלייה ברחובות הערים. כרזות הגיוס נחשבו לכוח מניע משמעותי בגיוס חיילים למלחמה, וספטמבר 1914 – חודש לאחר פרסום הכרזה – היה החודש עם מספר המתגייסים הרב ביותר בזמן המלחמה.

יעילות הכרזה מיוחסת למספר גורמים: ראשית, בשל אופן ציור העיניים והקיצור הקיצוני של היד נראה שמבטו של קיצ'נר ואצבעו עוקבים אחרי הצופה ללא תלות במיקומו ביחס לדימוי (אפקט דומה הושג לעתים בדימויים של ישו ושל אלכסנדר הגדול כדי ליצור תחושה של קשר ישיר בין הדמות לצופה, וכן בחיוכה המפורסם של המונה ליזה של לאונרדו דה וינצ'י). בנוסף, המילה המוגדלת "אותך" (YOU) תופסת את מבטו של הצופה, וגורמת לו לחשוב על מקומו האישי במלחמה.

דימוי זה הפך לסמל, ונעשו לו עשרות מחוות לאורך השנים – בין השאר כרזת "הדוד סם" המפורסמת של ג'יימס מונטגומרי פלאג שפורסמה שלוש שנים לאחר מכן, וכרזה לגיוס יהודים לגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה (שקיצ'נר הוחלף בה בבת-ציון, דמות מואנשת המסמלת את העם היהודי).

- תולדות הכרזה באתר ה-BBC:

<https://www.bbc.com/news/magazine-28642846>

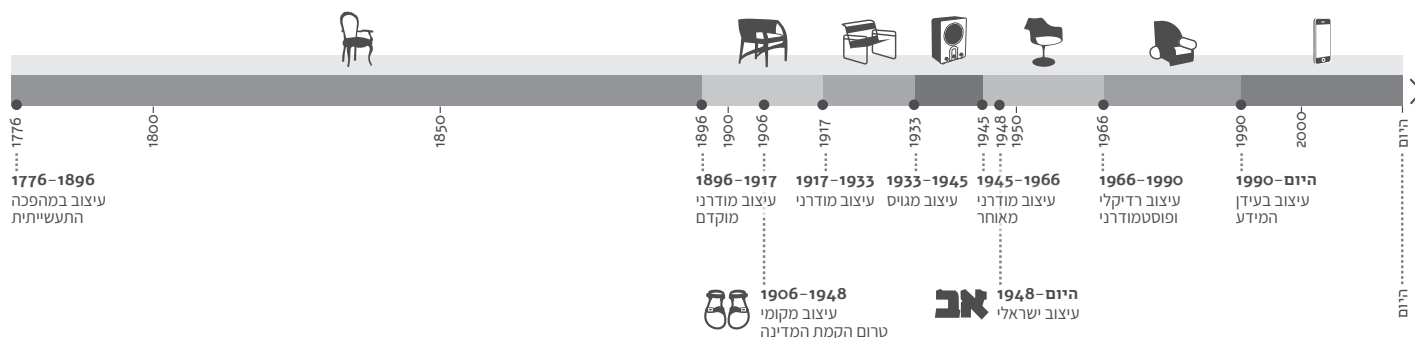
- אוסף כרזות שונות שנוצרו בהשראת כרזת לורד קיצ'נר:

<https://socialhistory.org/en/collections/your-country-needs-you>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 28.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Savile Lumley, "Daddy, what did you do in the great war", poster, 1915. Colour lithograph on paper.
© Victoria and Albert Museum, London

היצירה: אבא, מה אתה עשית במלחמה הגדולה? Daddy, what did you do in the great war

שם היצירה: אבא, מה אתה עשית במלחמה הגדולה? Daddy, what did you do in the great war

שנה: 1915

טכנולוגיות ייצור: ליתוגרפיה בצבע

מעצב: ג'ונסון רידל ושות' (מעצב: לאמלי סביל) Johnson, Riddle and co. (artist: Savile Lumley)

סגנון: עיצוב מגויס

עד העברת חוק גיוס חובה ב-1916 היו כרזות הגיוס גורם משמעותי בעידוד גברים צעירים להתגייס לצבא הבריטי ולהשתתף במלחמת העולם הראשונה, שנודעה באותה תקופה כ"מלחמה הגדולה". כרזה זו הייתה אחת הידועות ביותר מסוגה זו, בשל כוחה הרגשי הרב.

בכרזה נראה סלון, ולו רצפה כחולה, וילון פרחוני וקיר כתום. על כורסה ירוקה יושב גבר ומביט אל הצופה, בתו יושבת על ברכיו עם ספר פתוח ומתבוננת לעברו במבט שואל. לרגליהם יושב ילד נוסף ומשחק בחיילי צעצוע. האיור ריאליסטי, וסגנונו אופייני לזה של איורים בצבעי מים, עם קו מתאר כהה. בתחתית הכרזה, על הרקע הכחול של הרצפה, כתובה בכתב יד מסתלסל השאלה: "אבא, מה אתה עשית במלחמה הגדולה?" המילה "אתה" (YOU) כתובה כולה באותיות גדולות, בניגוד לשאר המשפט, ומובלטת בשני אופנים נוספים: היא מסומנת בקו תחתון וכתובה בגופן סן-סריפי, השונה מכתב היד של שאר השאלה.

כרזה זו התפרסמה בשל משקלה הרגשי הרב, הגובל בטון של סחטנות רגשית. היא ניצלה את תחושת האשם המקושרת לאי התגייסות לצבא בעת מלחמה, ונשענה על תפיסת הגבריות שלפיה גבר "אמיתי" נלחם למען משפחתו, מדינתו או מלכו. כרזה זו שונה מכרזות גיוס אחרות מאותה תקופה ברמת הפירוט שלה: היא מציגה סצנה ריאליסטית המעוררת הזדהות, בשונה מכרזות אחרות שלרוב כללו רק טקסט או טקסט עם דימוי שהודפס בצבע אחד או שניים (למשל, כרזת "לורד קיצ'נר רוצה אותך" של אלפרד ליט).

הכרזה הייתה אפקטיבית ביותר ביצירת הזדהות ובהשגת תגובה רגשית מהצופה. היא השיגה זאת באמצעות המבט הישיר לעבר הצופה (בדומה לכרזת לורד קיצ'נר), בהפניית השאלה ישירות אליו ובהדגשת המילה "אתה", שגרמה לצופה לחשוב על מקומו האישי במלחמה.

לכרזה ולאופן שבו היא ניצלה רגשות אשם כדי לעודד גיוס היו גם מבקרים, שהתנגדו למלחמה. אחד מהם היה רוברט סמילי, ממנהיגי מפלגת הלייבור הסקוטית, שאמר כי תשובתו לשאלת הילדה הקטנה פשוטה: "ניסיתי לעצור את הדבר הארור, ילדתי".

- דף הכרזה באתר מוזיאון המלחמה האימפריאלי (המוזיאון הבריטי למלחמת העולם הראשונה):

<https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/17053>

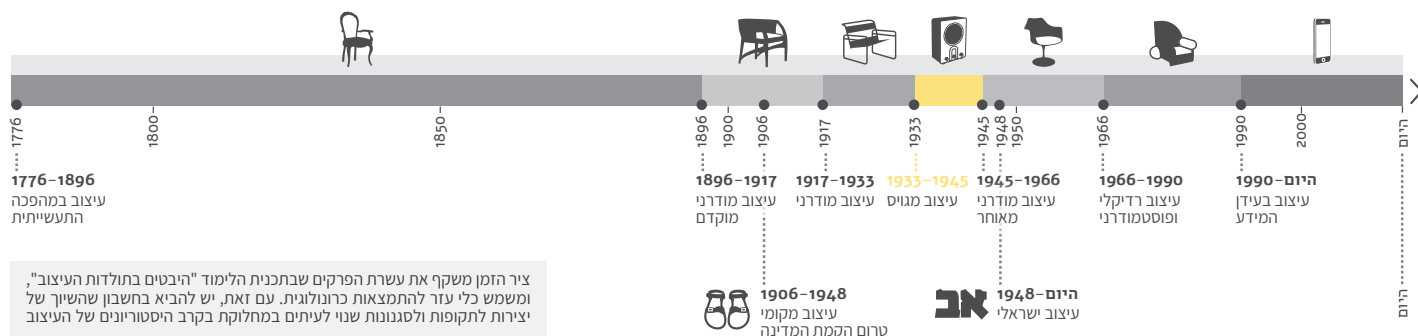
- דף הכרזה באתר הספרייה הבריטית:

<https://www.bl.uk/collection-items/daddy-what-did-you-do-in-great-war>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 28.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

ציר הזמן משקף את עשרת הפרקים שבתכנית הלימוד "היבטים בתולדות העיצוב", ומשמש כלי עזר להתמצאות כרונולוגית. עם זאת, יש להביא בחשבון שהשייך של יצירות לתקופות ולסגנונות שנוי לעיתים במחלוקת בקרב היסטוריונים של העיצוב

Abram Games, 'This Child Found a Blind', poster, 1943. Imperial War Museums. Photo: © Imperial War Museum (Art.IWM PST 2941)

היצירה:

כרזה: הילדה הזו מצאה נפל

This Child Found a 'Blind' poster

שם היצירה: כרזה: הילדה הזו מצאה נפל This Child Found a 'Blind' poster

שנה: 1943

טכנולוגיות ייצור: ליתוגרפיה בצבע

מעצב: אברם גיימס Abram Games

סגנון: עיצוב מגויס

אברם גיימס היה מעצב גרפי בריטי, והוא נמנה עם המעצבים החשובים במאה ה-20. שפתו הגרפית הייחודית נבעה מתוך עקרונותיו: "מקסימום משמעות, מינימום אמצעים", המחברים בין מודרניזם עיצובי לשימוש בסמלים פיגורטיביים, איקוניים ובולטים.

כרזה זו עוצבה לממשלת בריטניה ב-1943 (במהלך מלחמת העולם השנייה), ומטרתה הייתה לקרוא לחיילים לדווח על נפלים – רימונים ותחמושת שנעשה בהם שימוש כחלק מפעילויות אימון, ולא התפוצצו.

הכרזה מודפסת בשלושה צבעים: אדום, שחור וצהוב. הדימוי תופס את מרבית הכרזה, ונראה בו ארון קבורה אדום (המזוהה על פי צורת המשושה האופיינית עם ארונות קבורה במדינות נוצריות רבות) שבראשו מעין חלון בעל צורה לא מוגדרת ודרכו נראית ילדה שעיניה עצומות ושערה גלי ובהיר. בחלק העליון של ארון הקבורה נראית דוגמת עץ, אך תחתיתו חלקה והופכת לחץ אדום שמצביע על רימון יד הממוקם על הקרקע. ברקע משמאל לרימון ניתן לראות פיצוץ.

פרטים

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

במרכז הכרזה, מעט באלכסון, שורת הטקסט "הילדה הזו מצאה נפל", הכתובה בצהוב בגופן סלאב-סריפי. בתחתית הכרזה כתובות באותו גופן שתי שורות בשחור ובאדום: "תאונות קורות בכל יום בגלל נפלים שנשארים בשטח. דווחו על כל נפל כדי שיושמד בסוף יום העבודה". גוני הכרזה כהים ואינם ריאליסטיים, וברקע הכרזה שמים שצבעם אפור כהה ועננים צהובים.

הכרזה הייתה חלק מסדרת כרזות בעלות צבעוניות דומה שעשו שימוש במוטיב ארון הקבורה האדום ונועדו להזהיר חיילים מפני סוגים שונים של תאונות עבודה.

גיימס נודע בעקבות שימושו החזק בצבע, רעיונותיו הגרפיים היצירתיים ושילוב הטיפוגרפיה האפקטיבי שלו – אלמנטים שנראים היטב בכרזה זו. אחת מיכולותיו העיקריות שהוא ניצל בעיצוב כרזותיו הייתה חיבור של שני דימויים ליצירת דבר חדש – במקרה זה, ארון הקבורה והחץ.

גיימס ראה בעצמו תועמלן מבריק ואמר: "אני מותח את הקפיץ, וכשהציבור מסתכל על הכרזה הקפיץ משתחרר בתוך ראשו". חדות הכרזות שלו וישירות מסריו השפיעו על אופן עיצוב הכרזות במאה ה-20. בישראל נודע גיימס בזכות העיצובים שיצר בשנים הראשונות לאחר קום המדינה. הוא עיצב בולים למשרד הדואר, כרזות לאירועי המכבייה ולעידוד התיירות, ועוד.

- מאמר בעברית מעיתון "הארץ" על פועלו של גיימס:

<https://www.haaretz.co.il/gallery/design/.premium-1.2139820>

- כתבה בעברית על גיימס ובה אוסף כרזות בעיצובו:

<https://xnet.ynet.co.il/design/articles/0,14563,L-3103206,00.html>

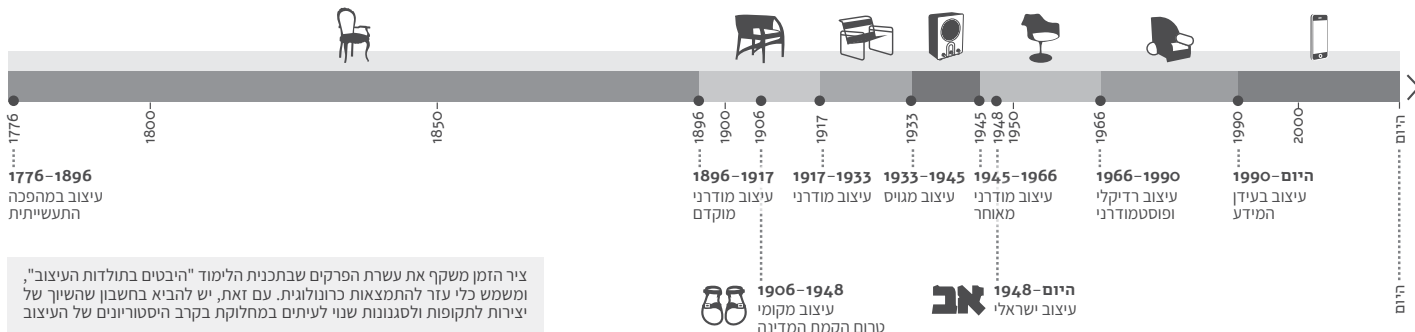
- אתרו הרשמי של גיימס הכולל אוסף עבודות:

<https://www.abramgames.com/home>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 28.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

James Montgomery Flagg, Uncle Sam recruitment, poster, 1917. Photo: Library of Congress, Prints and Photographs Division, Washington, Wikipedia, Public domain

שם היצירה: כרזת גיוס הדוד סם	Uncle Sam recruitment poster
שנה: 1917	
טכנולוגיות ייצור: הדפס בארבעה צבעים על נייר	
מעצב: ג'יימס מונטגומרי פלאג	James Montgomery Flagg
סגנון: עיצוב מגויס	

ג'יימס מונטגומרי פלאג היה אמן ומאייר אמריקאי, הידוע בעיקר בזכות הכרזות הפוליטיות שיצר. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1914 היה פלאג בן 39 – מבוגר מדי לגיוס. במקום זאת, הוא תרם למאמץ המלחמתי את כישוריו האמנותיים ויצר כ-50 כרזות שונות לוועידה למידע ציבורי שהוקמה ביוזמת הנשיא וודרו וילסון ונועדה להשפיע על הציבור בארצות הברית לתמוך בהשתתפות במלחמה. לאחר הצטרפות ארצות הברית למלחמה ב-1917 פרסם פלאג את הכרזה המפורסמת ביותר שלו: כרזה לעידוד הגיוס לצבא ארצות הברית, בכיכוב דמותו של הדוד סם.

הכרזה מציגה את דמותו של הדוד סם – דמות מואנשת המסמלת את ארצות הברית. שימוש בדמויות אנושיות כדי לסמל מדינות או מושגים מופשטים היה קיים עוד קודם לכן, בין השאר הדמות בריטניה העטויה מגן וקסדה, המסמלת את הממלכה המאוחדת, או מריאן, המסמלת את עקרון החירות (למשל בציור "החירות מובילה את העם" של אז'ן דלקרואה). גם דמותו של הדוד סם עצמו כבר הייתה קיימת: לאורך המאה ה-19 הופיעה דמותו בקריקטורות בעיתונים יומיים כמסמלת את ארצות הברית, והצטרפה לקולומביה – דמות נשית שסימלה את ארצות הברית מהמאה ה-18.

דמותו של הדוד סם ניתנת לזיהוי על פי בגדיו האופייניים: חליפה בצבעי כחול, אדום ולבן – שהם למעשה הצבעים היחידים המופיעים בכרזה – ומגבעת לבנה המקושטת בסרט כחול ועליו כוכבים. הדוד סם מצויר כגבר מבוגר בעל מבט רושף ושיער זקן תיש לבנים, המצביע ישירות אל הצופה, ומאזיר בצבעי מים בצורה ריאליסטית ועם זאת בקווים פרומים – בעיקר בחליפתו ובשעריו. מתחת לדמותו מופיע הכיתוב "אני רוצה אותך לצבא ארצות הברית", ומתחתיו נותר מקום לציון תחנת הגיוס הקרובה. הטקסט כתוב כולו באותיות גדולות, בגופן סן-סריפי בולט וברור בצבע שחור עם קו מתאר אדום. צבעי המילה "אותך" (YOU) הפוכים: טקסט אדום עם קו מתאר שחור, המדגיש אותה עוד יותר, ומצטרף לאצבעו הזקורה של הדוד סם בקריאה הישירה לעבר הצופה.

הכרזה של פלאג הושפעה ישירות מכרזת הגיוס "הלורד קיצ'נר רוצה אותך" שעיצב אלפרד ליט ב-1914 לעידוד הגיוס בבריטניה, והיא בתורה השפיעה רבות על תחום עיצוב הכרזה: בין 1917 ל-1918 פורסמו ארבעה מיליון עותקים שלה, נעשה בה שימוש לגיוס בשתי מלחמות העולם, ובמשך השנים נוצרו לה עשרות מחוות והיא הפכה לאחד הדימויים האמריקאיים המזוהים ביותר.

- מאמר על תולדות הכרזה ועל כרזות נוספות של פלאג:

<https://illustrationchronicles.com/I-Want-YOU-The-Story-of-James-Montgomery-Flagg-s-Iconic-Poster>

- אוסף דימויי הדוד סם מתקופת מלחמת העולם הראשונה:

<http://www.sonofthesouth.net/uncle-sam/uncle-sam-pictures.htm>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 27.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

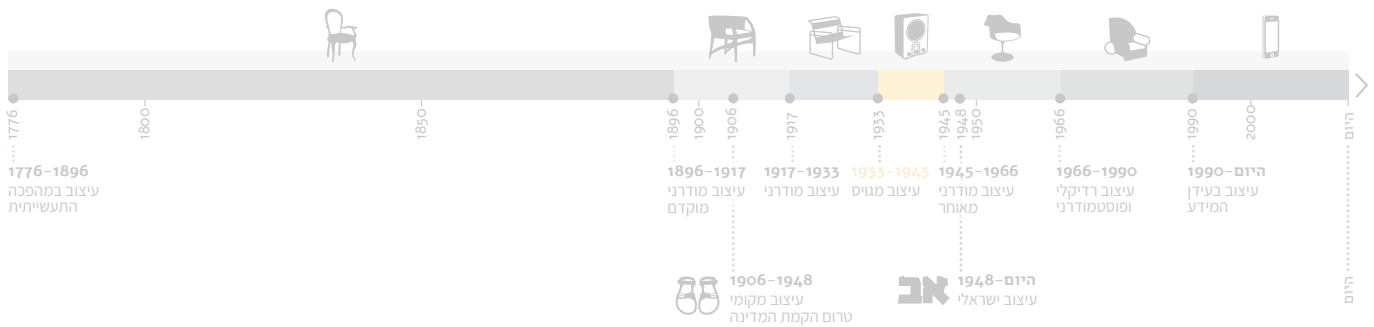
יצירות במקצוע מוביל

אמנות שימושית

חלק ג': היבטים בתולדות העיצוב

240 ש"ש | (כיתות י"א-י"ב)

חלק ג. 5. עיצוב מגויס

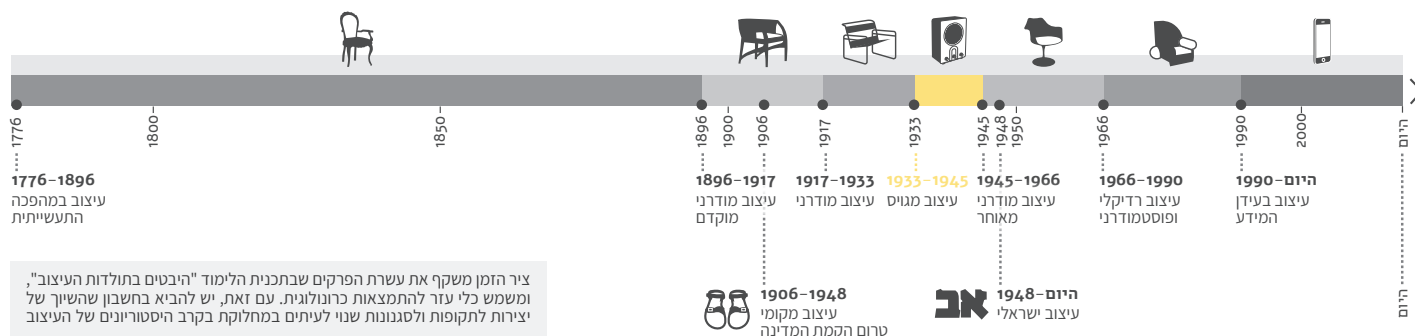

יצירות להרחבת הדיון בכיתה
לא יופיעו בבחינות הבגרות

המינהל לתקשוב טכנולוגיה ומערכות מידע
משרד החינוך

© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך

Unknown designer, Poster of Azerbaijan Opera, 1939. Photo: Wikipedia, Public domain

היצירה:

כרזת האופרה הלאומית באזרבייג'ן

Poster of Azerbaijan Opera

שם היצירה: כרזת האופרה הלאומית באזרבייג'ן | Poster of Azerbaijan Opera

שנה: 1939

טכנולוגיות ייצור: ליתוגרפיה

מעצב: לא ידוע unknown designer

סגנון: ריאליזם סוציאליסטי

לאחר מותו של לנין ב-1924 ועלייתו של סטלין לשלטון ירדה קרנו של הסגנון הקונסטרוקטיביסטי שרווח בברית המועצות בימי לנין, וב-1934 הוא הוחלף רשמית בסגנון הריאליזם הסוציאליסטי, שהיה פחות מופשט, ונגיש יותר להמונים. סטלין סבר שלעיצוב יכולה להיות השפעה חיובית על העם, אך לשם כך עליו להיות מובן ולהעביר ערכים סוציאליסטיים כמו חשיבות העבודה.

על אף שמו, סגנון הריאליזם הסוציאליסטי עסק יותר באידיאליזם, ותמיד הציג את האנשים ואת המדינה באור חיובי. אנשי מעמד הפועלים הוצגו כעובדים חסונים ובריאים המצוירים מלמטה בדרך שמאדירה אותם, וסטלין עצמו הוצג כמנהיג עליון וכממשיך דרכם של לנין ושל מרקס.

כרזה זו עוצבה לפרסום המחזה "בנו של העיוור" (באזרית Koroğlu) שהועלה באופרה הלאומית של אזרבייג'ן. הכרזה מחולקת למספר משטחים: בתחתית הכרזה משטח מעוטר בצבעי אדום, לבן וכחול. הרבע העליון מעוטר בדוגמה חוזרת,

והשאר בדוגמה סימטרית של פרחים וצמחים. מעל משטח זה נראית סצנה שבמרכזה דמות אדם קטן ומשופם, לבוש בבגדים מסורתיים של אזרבייג'ן, ובחגורתו חרב. האדם מוקף במבני אבן גבוהים שנראים כמצודה או ארמון וכוללים עמודי אבן, שערים וחומות בגוני לבן וחום בהיר. חלקה השמאלי של הסצנה מוסתר בוויילן אדום קשור בחבל, שמבהיר כי הסצנה היא של במת תיאטרון. על הווילן מצוירים בגוונים ריאליסטיים פניו של סטלין המביט ימינה, ומאחוריו דמותו של לנין בלבן ובאפור. בחלק הימני-העליון של הכרזה מופיע סמל אזרבייג'ן – אסדת קידוח נפט על רקע זריחה – ומעליו סמלי הסוציאליזם: הכוכב האדום, הפטיש והמגל, מוקפים בסמלי התעשייה החקלאית האזרית, חיטה וכותנה, וכן בסרט אדום מתנפנף. על הסרט האדום כתובים ברוסית ובאזרית שם הרפובליקה הסוציאליסטית של אזרבייג'ן ומוטו האיחוד הסובייטי: "פועלי כל העולם, התאחדו!"

הכרזה מבטאת את רוח התקופה בעיצוב הסובייטי, בעיקר בשימוש בדמותו של סטלין על וילן הבמה. דימוי זה מדגיש את קיומו של המנהיג כחלק מכל תחומי החיים, לא רק בכרזות פוליטיות אלא גם בכרזות לאירועים יומיומיים כמו הצגות. ראשו של סטלין מוצג כגדול יותר מכל גופו של השחקן, והדבר תורם להעצמתו ולעיצוב פולחן האישיות סביבו. ולבסוף, דמותו של לנין מאחורי סטלין משדרת מסר ברור: סטלין הוא יורשו של לנין, והוא ממשיך את דרכו של מנהיג המהפכה הסובייטית.

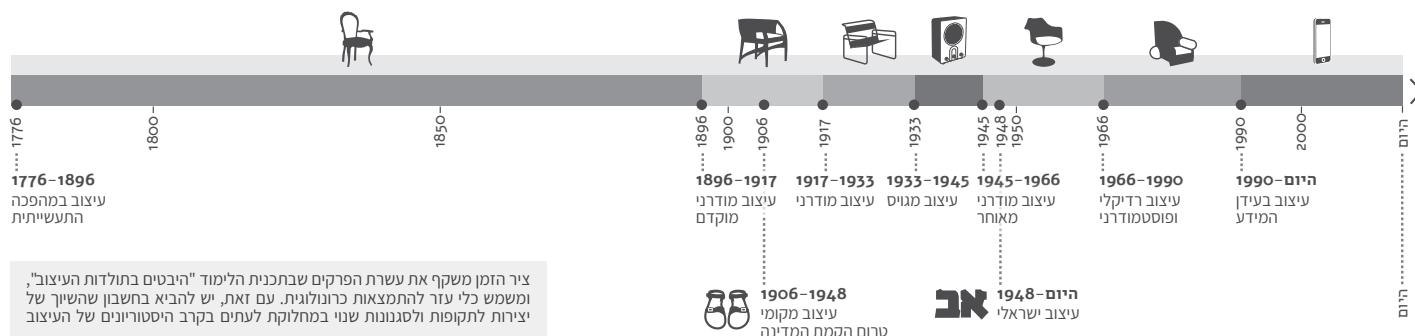
- קטע באורך חמש דקות מגרסה מצולמת של האופרה:

<https://www.youtube.com/watch?v=7Qqn7YY2H2I>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 25.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

Lucian Bernhard, *Your money helps you fight! (So hilft dein Geld Dir kämpfen!)*, poster, 1917. Photo: Library of Congress, Prints and Photographs Division, Washington, Wikipedia, Public domain

היצירה:

כך כסף מסייע לך ללחום!
Your money helps you
fight! (So hilft dein
Geld Dir kämpfen!)

שם היצירה: Your money helps you fight! (So hilft dein Geld Dir kämpfen!)

שנה: 1917

טכנולוגיות ייצור: ליתוגרפיה

מעצב: לוסיאן ברנהרד Lucian Bernhard

סגנון: עיצוב מגויס

מטרותיהן של כרזות תעמולה, בפרט במלחמת העולם הראשונה, היו לעודד גיוס לצבא, לגייס כספים באמצעות איגרות מלחמה ולהעלות את המורל הלאומי וכך לשמר את תמיכת הציבור במלחמה. הכרזה הייתה אמצעי תעמולה יעיל מצד הממשל, והגרפיקאים שעיצבו אותן נדרשו לעשות זאת כתרומה למען המטרות הלאומיות. כרזות התעמולה שאפו להגיע לקהל רחב על ידי שימוש בדימויים ברורים ומוכרים, ולא ניסו לפרוץ גבולות מבחינה עיצובית. מאחר שהן נועדו להיות נגישות לקהל רחב, נעשה בכרזות שימוש בקומפוזיציות שגרתיות ובטיפוגרפיה מוכרת.

מעצב יצירה זו, לוסיאן ברנהרד (1883-1972), היה אחד ממעצבי הכרזות המוכרים ביותר בגרמניה וחלק מאיגוד ההורקבונד הגרמני. הכרזה משלבת אידיאליזציה עם סולידריות, ונושאה הוא איגרת מלחמה. זוהי קריאה לגיוס כסף מהציבור באמצעות תרומות לשם מימון המשך הלחימה. תרגום הכיתוב: "כך כספך תורם למאבקך! הוא הופך לצוללות ומרחיק פגזי אויב! לכן עליך לקנות איגרות מלחמה".

ניתן לראות בכרזה שתי דמויות: חייל לוחם אוחז בנשקו ואזרח מניח את זרועו על כתפו ומראה לו כיצד כספי תרומתו עוזרים למלחמה. מולם, ספינה טובעת באמצע קרב; השמים רוויי עשן, פיח ואש. הן הקומפוזיציה והן היד המצביעה

מובילות את עיני הצופה אל הספינה, המחשה ברורה של תוצאות תרומת האזרח. בהשוואה לדמות החייל הכהה, הדמות השנייה מצוירת בגוונים אפורים-חומים בהירים ומסמלת את רוחו של האזרח במלחמה, כשותף שאינו בהכרח נמצא בשדה הקרב. בפינה השמאלית התחתונה מופיעה חתימתו המוכרת של ברנהרד, בשתי שורות.

הכרזה שונה מכרזות מסחריות רבות בסגנון הזאך פלקט (כרזת האובייקט) בעיצובו של ברנהרד. סגנון זה כלל אובייקט גדול וממוקד, בצבעים רוויים ומשטחי צבע חלקים. לעומת זאת, בכרזת תעמולה זו- הדימוי הוא של סצנה ולא של פריט מרכזי. בנוסף, הצבעוניות כהה ומונוכרומטית ונשברת באמצעות האדום-כתום הבוהק. הצבעים הם צבעי הדגל של האימפריה הגרמנית (ידועה גם בשם הרייך השני): שחור, לבן ואדום. דגל זה היה בשימוש מאיחוד גרמניה ב-1871 ועד הקמת רפובליקת ויימאר בסוף מלחמת העולם הראשונה (1918).

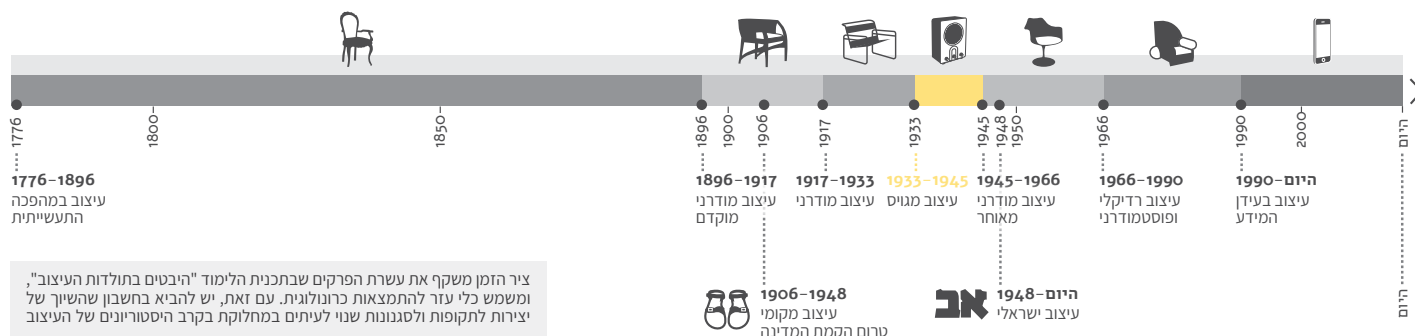
בכרזה זו, כמו בכרזות נוספות, בחר ברנהרד שלא להשתמש בגופן קיים, אלא עיצב בעצמו את האותיות בסגנון Fraktur. אותיות אלו אף יצאו ב-1922 כגופן למכירה. סגנון אותיות זה, שנקרא בשמו הכולל יותר Blackletter, היה נפוץ בגרמניה מאותה תקופה ועד אמצע המאה ה-20 ונחשב לגופן קריא. באמצע המאה ה-20 ירדה קרנו, ומאז הוא נחשב לפחות קריא מאשר אותיות מודרניות יותר.

- כרזות תעמולה ממלחמת העולם הראשונה
<http://time.com/3881351/world-war-i-posters-the-graphic-art-of-propaganda/>
- כרזות תעמולה גרמניות ממלחמת העולם הראשונה
<http://www.ww1propaganda.com/world-war-1-posters/german-ww1-propaganda-posters>
- ספר על עיצוב גרפי בגרמניה
Jeremy Aynsley, Graphic Design in Germany: 1890-1945 (Weimar and Now: German Cultural Criticism), 2000
<https://www.amazon.com/Graphic-Design-Germany-1890-1945-Criticism/dp/0520227964>
- מאמר על סגנון האותיות Blackletter
<https://www.sitepoint.com/the-blackletter-typeface-a-long-and-colored-history/>

שם הכותבת: לירון לביא טורקניץ'

תאריך: 31.1.18

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

היצירה: אדולף, העל-אדם: בולע זהב ופולט זבל

Adolf, The Superman: Swallows Gold and Spouts Rubbish

John Heartfield, Adolf, the Superman, Swallows Gold and Spouts Tin, 1932. Photo: Heartfield Community of Heirs

© 2018 www.johnheartfield.com/John-Heartfield-Exhibition

שם היצירה: אדולף, העל-אדם: בולע זהב ופולט זבל
Adolf, The Superman: Swallows Gold and Spouts Rubbish

שנה: 1932

טכנולוגיות ייצור: פוטומונטאז'

מעצב: ג'ון הרטפילד John Heartfield

סגנון: עיצוב מגויס

פרטים

ג'ון הרטפילד (נולד בשם הלמוט הרצפלד) היה אמן דאדא גרמני, מחלוצי השימוש בכוחה של האמנות לשם מחאה פוליטית. הרטפילד ידוע בעיקר בזכות 240 עבודות פוטומונטאז' שיצר בין 1930 ל-1938 ובהן ביקר את הפאשיזם, את אדולף היטלר ואת המשטר הנאצי. חלק גדול מן העבודות הוא יצר בעודו מתגורר בברלין וחשוף לסכנה עקב התנגדותו החרפה והקולנית לשלטון.

עבודה זו מורכבת מחיבור בין מספר דימויים: תצלום של אדולף היטלר, מנהיג המפלגה הנאצית; תצלום רנטגן של כלוב צלעות, הממוקם באופן שנראה כאילו הוא מראה את פנים גופו של היטלר; מטבעות המחליקים במורד הוושט של היטלר ומצטברים בתחתית בטנו. פניו של היטלר נראות כאילו צולמו תוך כדי דיבור, ומלבד התצלומים שמרכיבים את הדימוי מופיע גם צלב קרס לבן על חזהו של היטלר. השימוש בצלב הקרס נועד לא רק לצורך הזיהוי של היטלר והנאציזם: הרטפילד השתמש בסמלים נאציים בחלק מכרזותיו כדי להפחית מכוחם התעמולתי.

תיאור ופרטים על היוצר והיצירה

הכרזה פורסמה ביולי 1932 כשער גיליון 17 של מגזין הפועלים המאויר שיצא לאור בברלין, ומטרתה הייתה לחשוף את הרווח הכלכלי שהיטלר משיג בעת שהוא נושא את נאומיו מלאי התוכחה על אויבי המולדת. המגזין היה אחד הנקראים בגרמניה באותה תקופה (נמכרו כחצי מיליון עותקים מכל גיליון), כך שרבים בברלין ראו את עבודות הקולאז' שלו – הן בדוכני העיתונים הרבים בעיר (עבודותיו הופיעו על השער ולכן זכו לחשיפה רבה) והן באמצעות כרזות שתלו ברחובות תומכים ברעיונות של הרטפילד שרצו להפיץ את הדימויים שיצר.

ב-1933 פשטו חיילי אס-אס על הסטודיו של הרטפילד והשמידו רבות מעבודותיו. הרטפילד הצליח לברוח. הוא התחבא בפח אשפה בחצר ביתו, ולאחר מספר שעות החל את מסע הבריחה שלו לצ'כוסלובקיה והיה במקום החמישי ברשימת המבוקשים של הגסטפו.

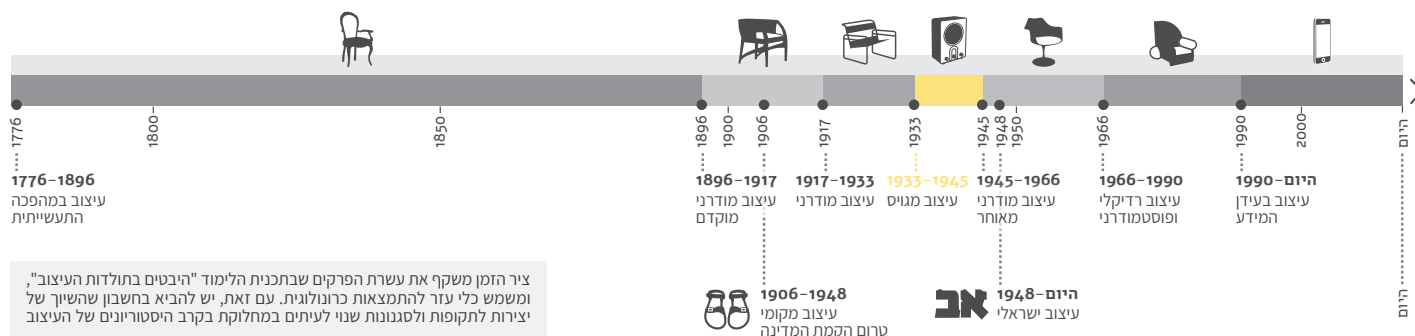
בניגוד לכרזות המגויסות הרבות מהתקופה הפשיסטית, עבודותיו של הרטפילד מלמדות שהיו גם אמנים שהתנגדו לשלטון, והשתמשו באמנותם ככלי נשק נגד התעמולה רבת-העוצמה שלו. כרזותיו של הרטפילד השפיעו על הפוטומונטאז' ועל האמנות הפוליטית, והן מראות שגם תחת שלטון דיקטטורי האמנות יכולה לשמש ככלי להתנגדות.

- על חייו ועבודתו של הרטפילד באתרו הרשמי, כולל ביוגרפיה שכתב נכדו:
<https://www.johnheartfield.com/John-Heartfield-Exhibition/helmut-herzfeld-john-heartfield/artist-john-heartfield-biography>
- על עבודות הפוטומונטאז' של הרטפילד מאתר המוזיאון לאמנות מודרנית בניו יורק:
<https://www.moma.org/calendar/exhibitions/393>

שם הכותב: יובל אברמי

תאריך: 25.2.2019

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב

היצירה:

**ריהוט לסלון במסגרת
תערוכת הריהוט השימושי,
מרכז הבנייה, לונדון**

Living room furniture at the Utility Furniture Exhibition, the Building Centre, London

Utility Furniture Advisory Committee, Living room furniture at the Utility Furniture Exhibition, the Building Centre, London, 1942.

Photo: © Imperial War Museum (D 11053)

שם היצירה: ריהוט לסלון במסגרת תערוכת הריהוט השימושי, מרכז הבנייה, לונדון
Living room furniture at the Utility Furniture Exhibition, the Building Centre, London

שנה: 1942

חומרים: עץ, טקסטיל

מעצב: הוועדה המייעצת לריהוט שימושי Utility Furniture Advisory Committee

סגנון: מודרני, אסתטיקה תעשייתית

מלחמת העולם השנייה פגעה מאוד באירופה. גם בבריטניה נאלצו להתמודד עם ההרס הרב של בתי מגורים ורכוש שגרמו ההפצצות של גרמניה בערים המרכזיות במדינה. כחלק מהניסיון להתמודד עם ההרס ועם הפגיעה באזרחים הוקם בבריטניה ב-1940 גוף ממשלתי ששמו הוועדה המייעצת לריהוט שימושי. תפקיד הוועדה היה למצוא פתרונות למחסור בביגוד, הנעלה וכלי בית, וכן להתמודד עם הצורך ביצירת ריהוט בתנאים של מחסור בחומרי גלם בשל המלחמה.

הוועדה פיקחה על השימוש בחומרי גלם שהתייקרו בגלל המלחמה, כמו עץ, ודאגה שהאזרח הבריטי יקבל ריהוט איכותי ומודרני, שלצורך ייצורו ייעשה שימוש במינימום חומרי גלם. כדי ליעל את השימוש בחומרי הגלם ויתרו בעיצוב על קישוטיות ועל מרכיבים יקרים ממתכת, ועיבוד חומרי הגלם היה מועט ככל האפשר. הריהוט ניתן בהקצבה, והוא נועד לזוגות צעירים ולפגועי ההפצצות.

הקהל הרחב נחשף לעיצובים שנוצרו בפיקוח הוועדה במסגרת תערוכת הרהיטים השימושיים שהוצגה בלונדון ב-1942 ונועדה לעודד את הקהל הרחב לאמץ את הפריטים שעוצבו במסגרת עבודת הוועדה. התערוכה כללה תצוגה של חדרים ביתיים המרוהטים במוצרים המפוקחים. העיצוב בחדרים שהוצגו היה שונה מהעיצוב הבריטי המסורתי, שכלל טפטים מקושטים, מפות שולחן וכלי אוכל מעוטרים.

רוב הריהוט שהוצג בתערוכה היה מעץ. הרהיטים עוצבו בקווים נקיים, לכיסאות לא היה ריפוד, השולחן כלל אפשרות הגדלה לצורך אירוח והכורסאות כללו כריות לריפוד. העיצוב נשען על המסורת הבריטית של תנועת הארטס אנד קראפטס, אך הרהיטים היו בסיסיים יותר, בעלי קווים נקיים וללא עיטורים, תוך ניצול מקסימלי של חומרי הגלם.

הריהוט שבפיקוח לא שינה רק את מראה הבתים הבריטיים אלא את כלל תעשיית הריהוט במדינה: התעשייה נעשתה חסכונית יותר מבחינת ניצול חומרי הגלם ואיכותית יותר מבחינת תנאי העבודה ותנאי הייצור של הריהוט.

מעורבות המדינה בייצור הריהוט הביאה להקפדה על איכות המוצר לטובת כלל האזרחים וליצירה של רמת ייצור אחידה.

בדומה לרהיטים השימושיים בבריטניה, גם בישראל הופעלה כחלק ממדיניות הצנע הממשלתית בשנות החמישים תוכנית שכונתה "רהיטים לכל" ונועדה לאפשר לאזרחי המדינה הצעירה לקנות ריהוט איכותי במחיר מפוקח.

• <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305748812000928>

• <https://www.revolvy.com/page/Utility-furniture>

• <https://vads.ac.uk/diad/article.php?title=&year=&article=d.309.40>

שם הכותבת: שני שילה

תאריך: 6.2.19

משרד החינוך מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע, הפיקוח על מגמת אמנויות העיצוב